

גברים ערבים לקראת גיל הזיקנה: תעסוקה ופרישה ממצאים עיקריים והמלצות למדיניות

סטיבן לאופר, מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל
תמר רמות-ניסקה, בנק ישראל
אורן תירוש, מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל

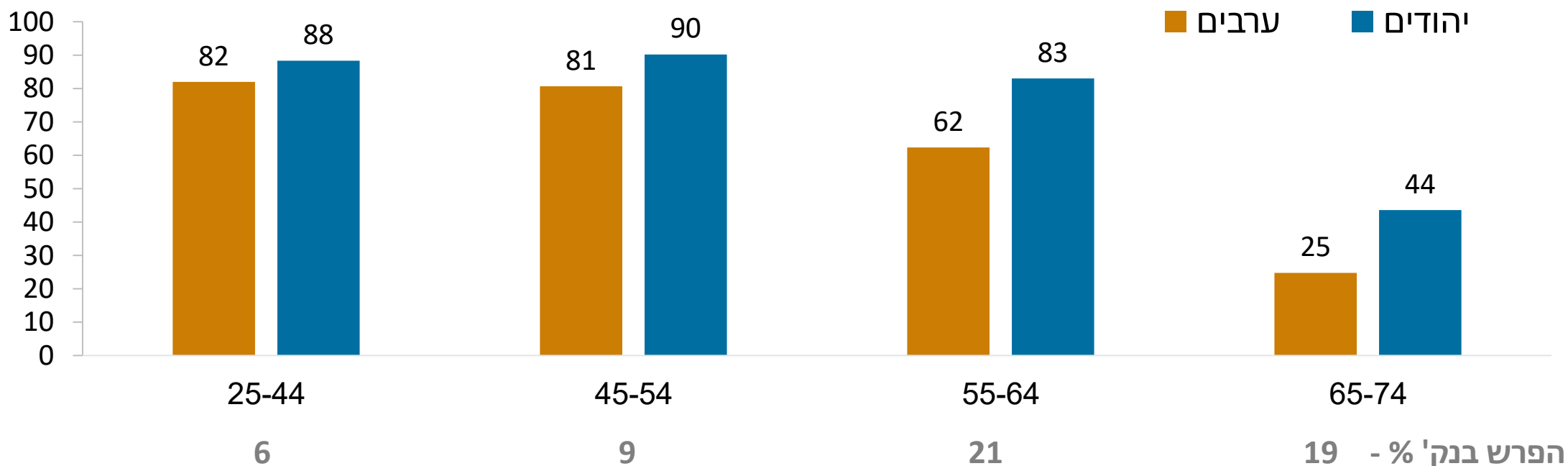
ספטמבר 2024
תודתנו ליניב ריינגוורץ על היעוץ והליווי לאורך המחקר

מוטיבציית המחקר

העלייה בפערי התעסוקה עד גיל הפרישה, העוני בגיל מבוגר וההזדקנות המהירה באוכלוסייה הערבית מחדדים את הצורך בעבודה בגיל מבוגר

שיעור תעסוקת גברים לפי גיל וקבוצת אוכלוסייה, 2023 (באחוזים)

מקור: עיבוד המחקרים לסקר כוח אדם של הלמ"ס, 2023

שאלות המחקר המרכזיות

מהם גורמי ההיצע והביקוש המסבירים את התרחבות הפערים
בשיעורי התעסוקה בין גברים יהודים ואחרים ללא חרדים
(להלן: יהודים) ובין גברים ערבים בגיל מבוגר?

מהם ההבדלים בין המקורות וצורכי המימון של משקי הבית הערבים
והיהודים לאחר פרישה מעבודה?

שיטות המחקר

- סקירת ספרות
- ניתוח סקרי כוח אדם של הלמ"ס מן השנים 2016-2019 (לפני תקופת הקורונה)
- ראיונות עומק עם 16 גברים ערבים בני 45-66, מן המרכז והצפון, עובדים ושאינם עובדים ובמגוון רמות השכלה. הראיונות נערכו בשפה הערבית, בשיחות וידאו, על ידי חוקרת מומחית מ"מכון מסאר למחקר חברתי"
- ראיונות עומק עם 6 מומחים
- סקר טלפוני בוצע בחודשים מאי-אוגוסט 2023, בערבית בקרב 427 גברים ערבים ובעברית בקרב 187 יהודים. את הסקר ביצעה חברת Mgroup

ממצאים

תכנון פרישה

עבודה עד גיל פרישה נתפסת כחשובה בחברה הערבית ונראה שהעזיבה המוקדמת של גברים ערבים את כוח העבודה אינה מתוכננת מראש

- מראיונות העומק עלה שיש דעה רווחת שגם גברים שאינם עובדים רשמית בכל זאת עוסקים בעבודה לא רשמית, עם זאת הסקר לא מצא עדות להתנהגות כזו
- מן הסקר הטלפוני עלה כי מקרב העובדים שסיפקו הערכה לגיל שעד אליו יעבדו, הערבים והיהודים השיבו תשובות דומות מאוד; החציון עמד על גיל 67 בקרב שתי הקבוצות
- עם זאת גברים ערבים נטו יותר מיהודים לומר שאינם יודעים מתי יפסיקו לעבוד (23% לעומת 8%, בהתאמה) או לומר כי הם ימשיכו לעבוד כל עוד הם יכולים (35% לעומת 27%, בהתאמה)

מה מסביר את הפערים בתעסוקה בין ערבים ליהודים? ממצאים מסקרי כוח אדם

רגרסיית פאנל בנתוני סקר כוח אדם

- סקר כוח אדם כולל פאנל קטן: הנשאלים מתראיינים פעם בחודש במשך ארבעה חודשים רצופים, הפסקה של שמונה חודשים ושוב במשך ארבעה חודשים רצופים (4-8-4)
- אנו צופים במאפייני גברים שעובדים בריאיון הראשון (כולל משלח יד, ענף כלכלי, בריאות וכו') ולאחר מכן בודקים אם הם עדיין בכוח העבודה שנה לאחר מכן
- אנו עורכים רגרסיה רב-משתנית כדי למדוד אילו מאפיינים מתואמים עם החלטת העובדים להישאר בכוח העבודה
- אנו מסבירים את ההבדלים בין גברים יהודים לגברים ערבים באמצעות הצבת ממוצעי המאפיינים של האוכלוסייה הערבית במקדמי הרגרסיה (predicted values)

תוצאות הרגרסיה על התעסוקה אחרי שנה (באחוזים)

תרומה להסבר הפער בין ערבים ליהודים, גילי 54-45

בגילי 54-45 ההבדלים בנטיות העובדים
לצאת משוק העבודה מתרכזים במסבירים
הנצפים:

- השכלה נמוכה יותר
 - עבודה פיזית יותר ומיומנת פחות
 - בעל מגבלה
- הניתוח מייחס הבדלים בשיעורי הנשירה
מתעסוקה בעיקר לרמות ההשכלה של
העובד ופחות למקצוע או לענף שבו
הוא מועסק

סך הכול	פער ^א	פער כולל אינטראקציה
ערבי	-3.5	
השכלה נמוכה	0.1	
השכלה – ערבי ^א	0.2	-2.9
משלח יד	-3.0	
משלח יד – ערבי ^א	-0.3	-0.2
ענף	0.1	
ענף – ערבי ^א	0.3	-0.8
נשוי	-1.0	
עצמאי	0.2	0.2
עצמאי – ערבי ^א	0.0	0.2
בעל מגבלה	0.2	
בעל מגבלה – ערבי ^א	0.1	-0.2
	-0.3	

^א פער בין ממוצעי הערבים לממוצעי היהודים על פי הצבה בתוצאות הרגרסיה

תוצאות הרגרסיה על התעסוקה אחרי שנה (באחוזים)

תרומה להסבר הפער בין ערבים ליהודים, גילי 55-64

בגיל 55-64 הפער גדול יותר
עבור מי ששרד בשוק העבודה עד גיל זה,
השכלה נמוכה מתואמת עם הישגות בשוק
העבודה
למרות המתאם בין תעסוקה ובין עבודה
פיזית או הימצאות מגבלה, חלק ניכר מן
הפער עדיין אינו מוסבר על ידי המשתנים
הנצפים

פער כולל אינטראקציה	פער ^א	
	-4.3	סך הכול
	-11.2	ערבי
8.8	-0.6	השכלה נמוכה
	9.4	השכלה – ערבי ^{אא}
-1.6	-0.3	משלח יד
	-1.3	משלח יד – ערבי ^{אא}
-0.2	0.1	ענף
	-0.3	ענף – ערבי ^{אא}
0.2	0.2	נשוי
0.6	0.0	עצמאי
	0.6	עצמאי – ערבי ^{אא}
-0.9	0.0	בעל מגבלה
	-0.9	בעל מגבלה – ערבי ^{אא}

^א פער בין ממוצעי הערבים לממוצעי היהודים על פי הצבה בתוצאות הרגרסיה
^{אא} אינטראקציה בין המאפיין ובין 'ערבי'

סקר ייעודי בקרב ערבים ויהודים בגילי 45-70

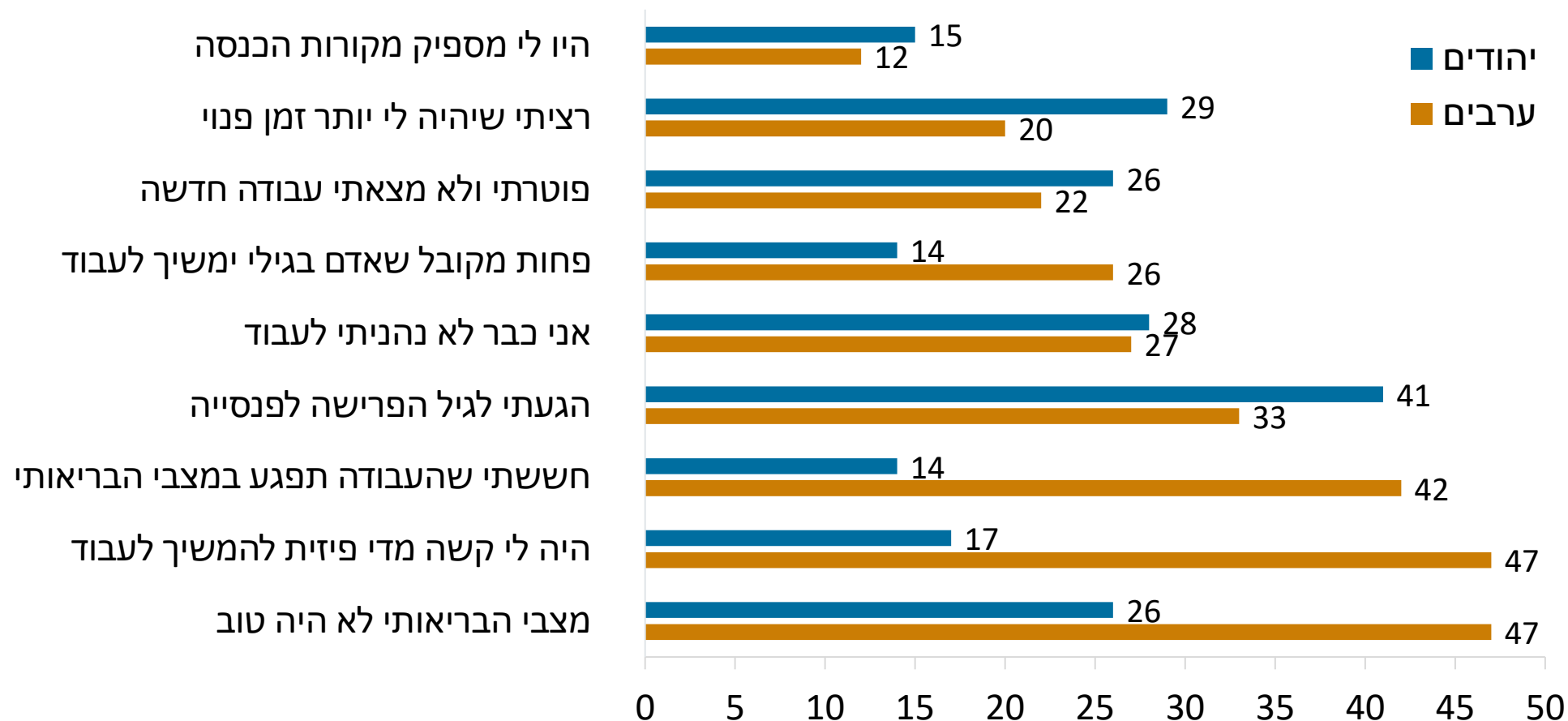
מי השיבו לסקר?

יהודים ^א	ערבים	
187	427	מספר התצפיות
		קבוצת הגיל (באחוזים)
31	38	54-45
39	38	64-55
30	24	70-65
59	57	הגיל החציוני (בשנים)
		השכלה (באחוזים)
17	50	ללא תעודת בגרות
42	30	בעלי תואר ראשון ומעלה
70	95	נשואים (באחוזים)
46	77	ילדיהם גרים עימם (באחוזים)
21	4	התגוררו ללא ילדיהם וללא בת זוג (באחוזים)
3.2	4.3	מספר הילדים

^א יהודים – יהודים ואחרים ללא חרדים

שיקולים מרכזיים של גברים שאינם עובדים בהחלטה להפסיק לעבוד (ערבים N=120; יהודים N=36; באחוזים)

מצב בריאות, קושי פיזי וחשש מפגיעה בריאותית היו שיקולים משמעותיים גם בקרב ערבים שלא עבדו בעבודות פיזיות (כ-30%)

כימות הגורמים המסבירים את הפער בתעסוקה התעסוקתי בין ערבים ליהודים בגיל מבוגר

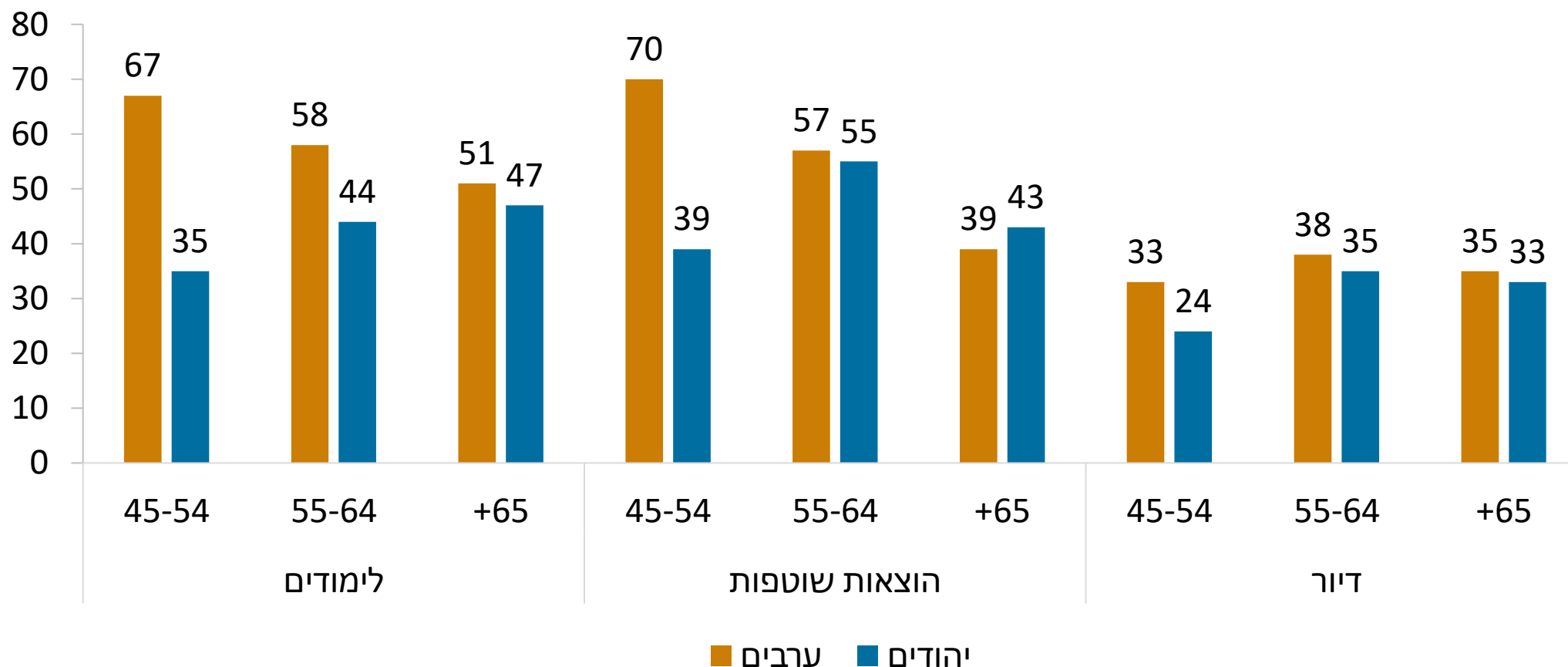
מניתוח המבוסס על השיקול שדורג ראשון כגורם להפסקת עבודתם של מי שאינם עובדים:

- מצב הבריאות מסביר 74% מן הפער
- חוסר סיפוק מן העבודה ("כבר לא נהניתי לעבוד") מסביר 12% מן הפער
- הבדלים תרבותיים ("פחות מקובל שאדם בגילי ימשיך לעבוד") מסבירים 10% מן הפער
- שאר הסיבות מסבירות 4% נוספים מן הפער

תמיכה בפרנסת הילדים (באחוזים)

תמיכה בפרנסת הילדים מכבידה מאוד ומגבירה את המוטיבציה לתעסוקה, אך היא מתמעטת כאשר הילדים נשואים, ויש להם מקצוע ודירה, ולכן היא יורדת עם הגיל

הדרכים שבהן מתכוונים לממן את הוצאות המחיה אחרי הגעה לגיל פרישה (באחוזים)

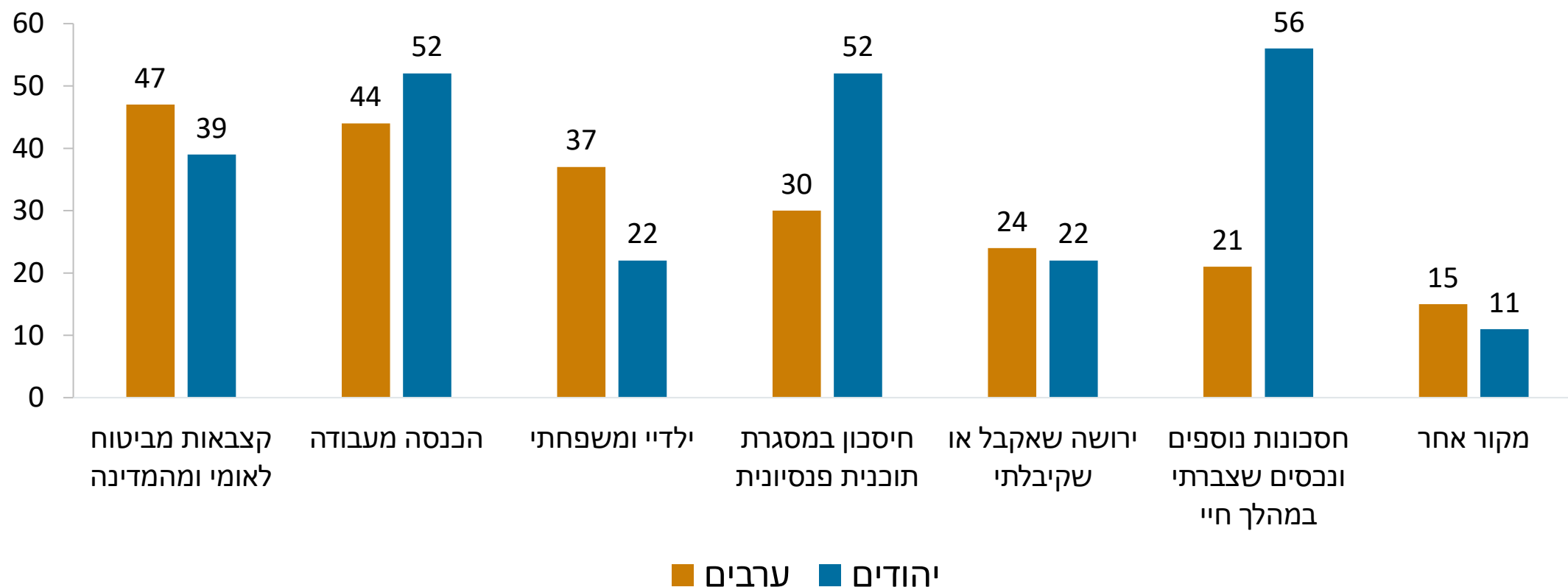
מסתמכים יותר על ביטוח לאומי ועל המשפחה ופחות על קרן פנסיה

יהודים	ערבים עובדים	ערבים שאינם עובדים	
55	56	57	קצבאות מביטוח לאומי
22	59	52	הסתמכות על קרובי משפחה
73	64	29	פנסיה
58	73	29	להמשיך לעבוד
62	48	12	חיסכון לא פנסיוני
5	11	11	דרך אחרת
18	17	6	ירווה שאקבל או שקיבלתי
12	9	5	מכירת נכסים לא פיננסיים
8	7	3	מכירת נכסים פיננסיים
17	10	1	הכנסה מנכסים לא פיננסיים

מקורות המימון בפועל של מי שהגיעו לגיל פרישה (באחוזים)

מסתמכים יותר על ביטוח לאומי ועל המשפחה ופחות על קרן פנסיה, חסכונות ונכסים

סיכום והמלצות למדיניות

סיכום והמלצות למדיניות

עיקר ההבדלים בשיעורי התעסוקה בגיל מבוגר בין גברים יהודים לגברים ערבים נובעים ממצב הבריאות שמושפע גם (אך לא רק) מאופי התעסוקה במשך החיים ומרכישת השכלה, ועל כן ההמלצות למדיניות מתמקדות בתחומים אלו.

- **שמירה על בטיחות ובריאות עובדים:** פיקוח, הגברת המודעות של העובדים והמעסיקים ועידוד טכנולוגיות מקדמות בטיחות בענפי הבנייה, החקלאות והתעשייה
- **בריאות הציבור:** השקעה ברפואה מונעת וחינוך לבריאות בפרט באוכלוסייה הערבית
- **הכשרה מקצועית וטכנולוגית:** בעיקר עבור אוכלוסייה ברמת השכלה נמוכה. מיקוד הכשרה המקצועית לבני 30-40
- **חינוך:** השקעה בחינוך בגילי בית ספר ובהשכלה גבוהה תרום גם להפחתה של פרישה מוקדמת
- **אוריינות פיננסית:** הגברת המודעות לנושאים פיננסיים ובפרט לחיסכון פנסיוני בקרב כלל ציבור העובדים, בייחוד באוכלוסייה הערבית
- **אכיפת תשלומי פנסיה לעובדים בקרב מעסיקים**

תעסוקת גברים ערבים מבוגרים בעתיד

- השיפור בהשכלה והעלייה בגיל הכניסה לשוק העבודה בקרב גברים ערבים צעירים תעודד את הישארותם בתעסוקה גם בגיל מבוגר, ואכן ניכרת מגמה איטית של עלייה כזו במשך השנים
- מנגד, שיעור הגברים הערבים ללא השכלה מקצועית ואקדמית עדיין גבוה, כמו גם שיעור העובדים במקצועות פיזיים. על כן אפשר להעריך כי ממצאי המחקר רלוונטיים למדיניות גם עבור גברים ערבים בגילים 30-40

תודה

סטיבן לאופר, מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל
תמר רמות-ניסקה, בנק ישראל
אורן תירוש, מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל

ספטמבר 2024
תודתנו ליניב ריינגוורץ על היעוץ והליווי לאורך המחקר

